

A KÖNNYŰIPARI MINISZTERIUM STATISZTIKAI SZERVEZETÉNEK MUNKÁJA

A Statisztikai Szemle több ízben foglalkozott az iparstatisztika decentralizálásának végrehajtásával, az e téren elért eredményekkel és fennálló hiányosságokkal. A Szemle ez évi január havi számában a „Fokozzuk a statisztikai adatok megbízhatóságát” c. cikk kitért a decentralizálás végrehajtására és ennek során számos — az ipari tárcák statisztikai rendszerében megnyilvánuló — hiányosságot vetett fel. A cikk jogos kritikát gyakorolt a Könnyűipari Minisztérium statisztikai munkája felett is.

Az azóta eltelt idő alatt a Könnyűipari Minisztérium statisztikai szervezete nagyrészt felszámolta a múlt év hibáit, megteremtette a helyes, decentralizált statisztika alapját. Ennek jele, hogy a Könnyűipari Minisztérium statisztikai szervezete az ipari tárcák között folyó versenyben a kitűnő első helyet szerezte meg és hogy a statisztika decentralizálásának eddigi végrehajtásáról szóló N. T. határozat is kiemeli a Könnyűipari Minisztérium jó statisztikai munkáját.

Nem érdektelen ezért ismertetni azt a munkát, amelyet a könnyűipar végzett hibáinak felszámolása terén és megvilágítani azokat az eredményeket, amelyeket az utóbbi időben elért.

*

Az iparstatisztika decentralizálásáról szóló N. T. határozat végrehajtását elsőnek a Könnyűipari Minisztérium kezdte meg 1951. év májusában.

A decentralizált statisztikai rendszerbe való kapcsolódás harci feladat volt. A statisztika jelentőségének gyakorlati eredményeken keresztül való tudatosítása, a vezetésben és ellenőrzésben nélkülözhetetlenné tétele, a helyi érdekek befolyása elleni küzdelem és a tárgyilagosság biztosítása nehéz feladatok elé állította a Könnyűipari Minisztérium statisztikai szervezetének dolgozóit. Kétségtelen, hogy e feladatok megoldásához ekkor nem volt elegendő erejük.

A megbízható decentralizált statisztika kialakításában elsődleges, irányító szerepe a minisztérium statisztikai osztályának van. Azonban a Könnyűipari Minisztérium Tervfőosztályán belül a minisztérium statisztikai osztálya nem foglalt el feladatának, jelentőségének megfelelő helyet. Ahhoz pedig gyengének bizonyult, hogy munkáját — önállóan — a minisztériumi irányító munka nélkülözhetetlen részévé tegye.

Ezek a körülmények és az, hogy a minisztérium statisztikai osztálya nem tudott irányítást, segítséget nyújtani az egyes főosztályoknak és osztályoknak, azt eredményezték, hogy a könnyűipar statisztikai munkája nem fejlődött.

A múlt év folyamán a statisztikai osztály munkájában az öncélúság, a statisztikai munka perspektívatlansága nyilvánult meg. Kicsúsztott az osztály kezéből a kezdeményezés és nem tudott a könnyűipari statisztika gazdájává válni. Munkája főleg abban állott, hogy az adatokat a Központi Statisztikai Hivatal számára határidőre átadja, de ezen túlmenően a minisztérium egységes tájékoztatási és beszámolási rendszerét megteremteni nem tudta.

A Könnyűipari Minisztériumban a decentralizálás kezdetén felvetődött problémák ilyen formában hosszú időn keresztül megoldatlanok maradtak. A statisztikai munka elvégzéséhez a Minisztériumon belül nem állt rendelkezésre szilárd alap. Nem alakult ki ezen túlmenően — a helyes statisztikai munkához elengedhetetlenül szükséges — szoros kapcsolat az igazgatóságok és a vállalatok statisztikusai között sem. Ez elkerülhetetlenül arra vezetett, hogy azok a főosztályok, amelyeknek statisztikusai — személyes adottságaik révén — fejlettebbek voltak, fokozatosan átvették az aljuk tartozó vállalatok statisztikai munkájának irányítását, azoknál a főosztályoknál pedig, ahol a vezető statisztikusok ehhez gyengéknek bizonyultak, a vállalatok, statisztikai szempontból, teljesen ellenőrzés és vezetés nélkül maradtak. Ennek következtében korántsem volt megnyugtató a statisztikai adatok pontossága és az adatszolgáltatás gyorsasága, amint azt a múltévi tapasztalatok bizonyították is.

E hiányosságok következtében a könnyűipar statisztikai munkája 1951 decemberében a mélypontra jutott; mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy a decentralizálás alapvető feladatainak megoldása nélkül a könnyűipari statisztika megfelelő színvonalra való emelése elképzelhetetlen.

*

A statisztikai munka megjavításában a döntő fordulatot az 1952. év hozta. Az év első negyedében a könnyűipari statisztika minősége javulni kezdett. A statisztikai munka megjavítását a Minisztérium több irányban kezdte meg: 1. az adatszolgáltató vállalatok és igazgatóságok statisztikai munkája irányításának átvétele; 2. a Minisztériumon belül a statisztikai adatok megfelelő feldolgozása és a tájékoztatási rendszerben való kiadásuknak szervezése; és 3. az egységes beszámolási rendszer központilag történő biztosítása útján.

*

1952. március hónapjában a Könnyűipari Minisztérium Tervfőosztálya az összes vállalati és igazgatási statisztikusok számára egynapos ankétot hívott össze. Ennek alapvető célja a még akkor fennálló nehézségek felvetése és megtárgyalása és a feladatok kitűzése volt. Az ankét jelentős eredményel zárult. Sok, eddig rejtve maradt kérdést vetett fel, amelyeknek megoldása hosszú időre munkát és célkitűzést adott mind az igazgatóságok, mind pedig a Minisztérium statisztikai osztályának dolgozóinak számára. Az ankét segítette a minisztériumi statisztikusokat abban, hogy felismerjék: a vállalati statisztikusokkal való rendszeres és állandó foglalkozás a Minisztérium statisztikai munkájának elengedhetetlen része. Ennek révén, egyrészt az alulról jövő kezdeményezések közvetlenül és gyorsan juthatnak el az irányító szervekhez, másrészt a viták során az egyes kérdések sokkal világosabbakká és ezáltal használhatóbbakká válnak.

E tapasztalatok alkalmazásával a Minisztérium bevezette a rendszeres havi munkaértekezleteket nemcsak az igazgatósági statisztikusok számára, hanem az igazgatósági statisztikusok vezetésével és a Könnyűipari Minisztérium statisztikai osztályának képviselőivel a vállalati statisztikusok számára is. A vállalati statisztikusoknak tartott munkaértekezletek során mind az igazgatóságok, mind pedig a minisztérium statisztikai osztályának dolgozói megismerkedtek vállalataik statisztikusaival és hű képet nyertek a vállalatoknál folyó statisztikai munkáról. Egyedül már ez fontos segítséget jelentett a vállalatok ellenőrzése során. Nem kellett hosszú időt tölteni az ellenőrzést végző statisztikusnak, hogy először is a vállalat statisztikusával és annak munkájával megismerkedjék, hanem azonnal az ellenőrizni kívánt rész tanulmányozásával foglalkozhatott.

A helyes úton való haladást bizonyította, hogy e munkaértekezletek az idők során nélkülözhetetlen részévé váltak a statisztikai munkának. A Selyemipari Igazgatóság pl. többek között ennek segítségével rövid idő alatt megeremtette vállalatai számára az egységes bizonylati rendszert. Az Alföldi Pamutipari Igazgatóság egyik legutóbbi munkaértekezletén a Szegedi Textilműveknél sikeresen bevezetett és nagy eredményeket felmutató Lozinszkij-mozgalmat vitatta meg. Az értekezleten a Szegedi Textilművek statisztikusa beszámolt e mozgalom bevezetésének egyes fázisairól és különböző grafikonok és táblázatok ismertetésével hozzásegítette a többi vállalatokat is ennek bevezetéséhez. Egy-két nappal később e tapasztalatok alapján már a Budapesti Pamutipari Igazgatóság statisztikusainak munkaértekezlete foglalkozott a Szegedi Textilművek eredményeivel és elsősorban az ott hallottak alkalmazásával folyik most a Magyar Pamutiparban a Lozinszkij-rendszer megszervezése és bevezetése.

*

Másik, jelentős eredménye a Könnyűipari Minisztérium statisztikai osztályának, hogy megerősítette helyzetét a minisztériumban.

A Könnyűipari Minisztérium működéséről számotadó fontosabb adatok — az egységes tájékoztatási rendszer keretében — ma már az operatív vezetés pontos, gyors, nélkülözhetetlen részét alkotják. A napi jelentések mintegy 20 döntő cikk termelését közlik, a dekadjelentések kitérnek a Könnyűipari Minisztérium által termelt összes jelentős cikkekre, a havi tájékoztatók pedig az iparstatisztika legfontosabb kérdéseivel (termelés, termelékenység, létszám és munkabér stb.) foglalkoznak részletes és a kívánalmakat kielégítő táblázatok és összehasonlító szöveges, kiértékelés formájában és ezenkívül hónapról-hónapra rendszeresen közlik az egyéb könnyűipari statisztikák eredményeit: így foglalkozik a tájékoztató az anyagellátás, a készáruértékesítés, a beruházások, az újítások, az önköltség alakulásával, a baleseti statisztikával és minden más olyan kérdéssel, amely az operatív irányítás számára elengedhetetlen.

A Könnyűipari Minisztérium tájékoztatási rendszerének eredményeire mutat, hogy kevés kivétellel, minden igazgatósága havonta külön tájékoztatót készít az igazgatóság vezetői részére. A legkiválóbb eredményt e téren a Dunántúli Pamutipari Igazgatóság érte el, ahol a statisztika azáltal vált az operatív vezetés, ellenőrzés eszközávé, hogy jól szerkesztett és áttekinthető táblázatokba sűríti mondanivalóit és ezeket a táblázatokat a valóságos helyzetet feltáró szöveges kiértékelés kíséri. Az igazgatóság az elmúlt hónapok munkaértekezletein megvitatta a vállalati tájékoztatók szükséges-

segét és ezt már a IV. negyedév folyamán a vállalatoknál kötelezően bevezette.

A tájékoztatási rendszernek ez a célszerű és operatív kiépítése szilárdította meg a Minisztériumon belül a statisztikai osztálynak és ezzel a statisztikának helyzetét és tekintélyét. Az a segítség, amelyet a statisztikai osztály egyéb osztályok és az igazgatóságok számára nyújtott, megadta annak lehetőségét, hogy hasonló jelentős segítséget kapjon részükről is.

A tájékoztatási rendszer szorosra fűzte a kapcsolatot a tervosztályokkal is. Ez jelentkezett abban, hogy fokozatosan felszámolódtak azok a rendszertelenségek, amelyek régebben a tervek jóváhagyásánál, illetve azok módosításánál gyakran fellelhetők voltak. Az egyes iparágak tervelőadói ugyanakkor részletesen és behatóbban foglalkoznak tájékoztatási rendszerük révén az alájuk tartozó iparágak tényszámainak alakulásával. A minden vonalon jól kiépített kapcsolat eredménye: a tájékoztatók szöveges kiértékelésének rohamos fejlődése lett.

*

Mindezek összefoglalásaképpen elmondhatjuk, hogy a Könyvűipari Minisztérium statisztikai osztálya mind az igazgatósági, mind a vállalati statisztikának gazdája lett, meg tudta szervezni a hozzá tartozó terület statisztikai munkájának irányítását. Az egyes vállalati kérdőíveken (szakmai, műszaki mutatók) szükséges határidőelőrehozatalokat tudott elrendelni elsősorban azért, hogy az egyes munkaértekezleteken nemcsak az utasítás végrehajtását követelte meg, hanem egyszersmind megvilágította azt az utat is, amelynek alkalmazásával a kérdőívek korábbi határidőkre kitölthetők válhatnak. Az egy időpontra előrehozott termelési, létszám- és műszaki statisztikák lehetőséget adtak arra, hogy a tárgyidőszakot követő hónap első harmadában már összefüggéseiben is foglalkozni lehet a termelés kérdéseivel. Az igazgatóságok által e határidőre benyújtott szöveges kiértékelések segítségével a minisztérium kollégiuma már a hó közepén számszerű és szöveges anyagot kap az elmúlt havi eredményekről, illetve hibákról.

*

Az eredmények mellett azonban a Könyvűipari Minisztérium statisztikai osztályának munkájában komoly hiányosságok is vannak. Így nem foglalkoztatta a Minisztérium kellő súllyal az egységes beszámolási rendszer megteremtésével. Ennek következménye lett, hogy az igazgatóságok az MT határozatában előírt — egyszeri — beszámolójelentések bejelentésében felületes munkát végeztek, nem jelentettek be minden kérdőívet. Így fordulhatott elő az, hogy az egész minisztérium területére újbóli, pótbjelentést kellett elrendelni. Ez az egységes beszámolási rendszer kialakításában késedelmet okozott.

Ugyancsak a beszámolási rendszer laza irányítására mutat, hogy — bár kismértékben, de még mindig fellelhetők a Minisztérium területén a szakszerűtlen és ergedély nélküli statisztikák. Vannak még területek, ahol maximalizmus mutatkozik az adatszolgáltatás terén és a párhuzamos és felesleges adatok bekérésével és feldolgozásával feleslegesen és eredménytelenül foglalkozik a statisztikai apparátus.

Így a Len- és Kenderipari Igazgatóságon a beszámolási rendszer felülvizsgálata során megállapították, hogy az eddig érvényben lévő és engedélyezett különféle statisztikai jelentéseknek majdnem a fele céltalan és feles-

leges. Nem véletlen, hogy éppen a Len-, Kenderipari Igazgatóság volt az, amelyik az elmúlt idők során állandó határidőkéséseivel nehezítette és zavarta a Minisztérium feldolgozási munkáját.

A beszámolási rendszerre vonatkozó rendelet be nem tartására való annak a kérdőívnek engedély nélküli kibocsátása, amelyet a Könyvűipari Minisztérium Tervfőosztálya adott ki a III. negyedévben. Ebben a kérdőívben a vállalatok által használt, az Egységes Árulistában közölt áraktól eltérő változatlan árakat kérdezik. A kérdőív felesleges volt, mivel hasonló adatgyűjtést a Központi Statisztikai Hivatal már végzett és erről a Minisztériumnak tudomása is volt.

*

A Minisztérium statisztikai osztályának döntő hiányossága: az ellenőrzés hiánya. Egy-két igazgatóság kivételével, az igazgatóságok rendszeres vállalati ellenőrzéseket nem végeznek. De nem végez rendszeresen ellenőrzést a Minisztérium statisztikai osztálya sem. Ezért fordulhat elő, hogy egyes vállalatok indokolatlanul halmozzák a termelési értéket, mint például a Budai Pamutfonó Vállalat, amely — hosszabb idő óta — olyan fonalfestési díjat számolt el termeléseként, amelyet egy fonalfestő vállalat végzett számára. A termelésben elszámolt festési díj még magasabb is volt, mint a fonalfestő vállalat által leszámított díj. A Minisztérium ezideig nem intézkedett a vállalat termelési értékének módosításáról. A Goldberger Vállalat pedig — bár kismértékben — olyan pamutkészítőt számolt el a termelésnél, amelyet egy másik kikészítő vállalat további megmunkálás után ismét mint készírt jelentett.

Nem ellenőrzi a Minisztérium az egyes igazgatósági adatokat sem. Így a minisztériumi tájékoztató rendszeresen közli az Értékesítési Igazgatóság adatait, amelyek termelési számokat is tartalmaznak. Azonban az Értékesítési Igazgatóság által közölt termelési adatok a legtöbb esetben eltérnek a termelési statisztikában jelentettektől. (Igen jelentős volt az eltérés a II. negyedévben egyes cikkekben.) Az ellenőrzés hiányára jól rámutat az Értékesítési Igazgatóság levele, amely a következőkkel indokolja az eltérést: „Az Értékesítési Igazgatóság adatai vállalati bizonylatokon nyugszanak. A különbozettek — véleményünk szerint — abból adódnak, hogy a vállalatok statisztikusai nem nyernek betekintést az áruforgalmi jelentésekbe, így más termelést jelentenek az áruforgalmi jelentéseken, mint a termelési statisztikában.“

*

Mint a fentiekből kitűnik: a könnyűipari statisztikai rendszernek minden eredménye mellett hiányosságai is vannak. Ezek felszámolása és kiküszöbölése a fejlődés további záloga.

A statisztikai munkára vonatkozó párt- és kormányhatározatok végrehajtása biztosítja a statisztikusok számára, hogy munkájukat eredményesebben végezhessék. Tartós eredményeket csak céltudatos, kitartó harc hozhat. A Könyvűipari Minisztérium statisztikusain múlik elsősorban, hogy a jövőben munkájuk területén az eddiginél is nagyobb sikereket érjenek el és az egész népgazdaság hasznára magasabb színvonalra emeljék a statisztikai munkát.